

חזון אקדמי והיפוכו

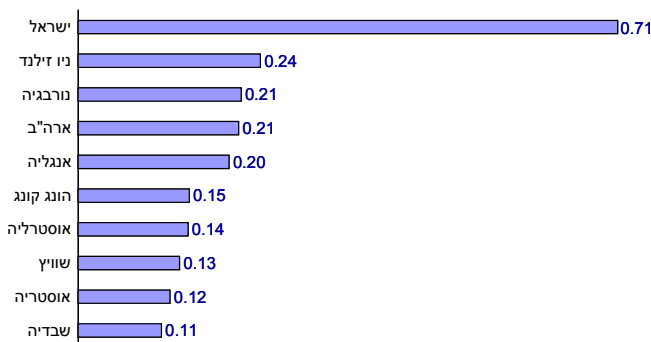
דן בן-דוד

יש ארבעה תחומי מדע שבהם מוענק פרס נובל – פיזיקה, כימיה, רפואה וכלכלה. זכייה בפרס נובל באחד מארבעת התחומים הללו נחשבת לפסגת ההישגים המדעיים. כ-200 מדינות חברות באו"ם. רק אזרחיהן של 20 מהן זכו בפרס נובל בתחומי המדע בעשור הנוכחי. מתוכן, רק בארבע מדינות היו יותר חתני פרס נובל בתחומי המדע מאשר במדינת ישראל, שבה זכו חמישה אזרחים בפרס היוקרתי בעולם.

כאשר ההשוואה היא במספר חתני פרס נובל בתחומי המדע בעשור הנוכחי כאחוז מהאוכלוסייה, אין מדינה שאפילו מתקרבת לישראל. מספר החתנים הישראלים לכל מיליון אזרחים הינו פי שלושה מהמדינות הבאות בדירוג.

פרסי נובל במדעים*

מספר חתני פרס נובל לכל מיליון תושבים מאז 2000

* פיזיקה, כימיה, רפואה וכלכלה.

מקור: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל

החתנים הישראלים של היום הם פרי מערכת השכלה גבוהה של העבר הרחוק – עבר ששייך לדור עם חזון להיות אור לגויים. ב-1950, היתה זו מדינה עם מיליון ורבע תושבים ו-138 חברי סגל בכיר בלבד. שני עשורים וחצי לאחר קום המדינה, ב-1973, היו כבר 7 אוניברסיטאות עם 4,389 חברי סגל בכיר – שהיו 134 חוקרים עבור כל 100,000 תושבים.

זו היתה עדיין מדינה ענייה יחסית, עם תוצר לנפש ב-1973 של 4,587 שקלים בחודש (במחירים של 2008), אך עם חזון גדול ממימדיה. כדי להגיע לכך, היו מוכנים להקריב הרבה מאוד בתחומים אחרים. השקעתם הכינה את המדינה לפרוץ ההי-טק בשנות השמונים והתשעים. ההבנה שהיתה נחלת ההנהגה הישראלית כבר אז בתחילת הדרך – שמדינה כזאת, במקום כזה, תצטרך לא רק להגיע למעטפת הידע האנושית אלא גם לפרוץ אותה – הולידה השקעות שאת פירותיהן קוטפים חלוצי המדע בפרסי נובל היום.

אך מה יהיה בעתיד? מאז 1973, חלה תפנית חדה באוניברסיטאות המחקר של ישראל. ב-2005, רמת החיים בארץ אמנם היתה גבוהה ב-80% מזו של 1973. אך המספר היחסי של אנשי סגל ירד בקרוב ל-50% ל-71 חוקרים בלבד עבור כל 100,000 תושבים ב-2005. בטכניון, מספר התקנים גדל במהלך תקופה זו בחוקר אחד בלבד – בזמן שאוכלוסית המדינה הכפילה את עצמה. בשתי ספינות הדגל של האקדמיה הישראלית, האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל-אביב, היו 14% ו-21% פחות חוקרים ב-2005 מאשר ב-1973.

אין זה מקרי. העדיפויות הלאומיות השתנו מקצה לקצה. אם ב-1978 הוצאה הציבורית לסטודנט באוניברסיטאות היתה 61% מהתוצר לנפש, אז עד שנת 2005 הוצאה זו צנחה לתהום של 29% בלבד מהתוצר לנפש – שזה נמוך בכרבע מהמוצע של מדינות המערב החברות ב-OECD.

במעוז הנובלים בתחום הכלכלה, אוניברסיטת שיקגו, נהוג לומר שאין ארוחות חינם. את זה ידעו האבות המייסדים של מדינת ישראל ומהארוחה שהם הכינו אנו נזונים היום. אך מה יהיה עם הדור הבא – זה שמקבל כבר שנים את החינוך הגרוע בעולם המערבי עוד לפני שהוא מגיע לאוניברסיטאות? מי ימציא את הפטנטים שיתחרו עם הכלכלות העשירות ועם הענקיות המתעוררות? מי ימציא את היתרונות הצבאיים המחפים על החסרונות המספריים? מי יהיו החוקרים שילמדו את המורים, המהנדסים והמעדנים שיובילו את הדור הבא?

כמחצית מאנשי הסגל באוניברסיטאות הינם מעל גיל 55. חוקי המדינה מחייבים שהם ילכו הביתה בתוך עשור אחד. מי יחליפם?

פעם, היתה זו מדינה עניה עם חזון גדול.